

ressenyes

Lluís OROZCO DELCLÓS

Ales lleials

Orozco-Orlov. 4a

Esquadrilla I-15

Lleida: Grup de Recerques de les Terres de Ponent i ADAR, 2020.
241 p.

L'aviació republicana, coneguda com *La Gloriosa*, i les forces aèries de la República Espanyola són les grans desconegudes de la Guerra Civil espanyola (1936-1939), malgrat la importància que hi van tenir. Sortosament, en els darrers anys diversos historiadors i l'ADAR n'han anat donant a conèixer l'organització, els pilots i els mecànics. Aquest volum forma part d'aquesta tasca divulgadora dels orígens de l'aviació militar espanyola.

El llibre, que compta amb un pròleg del capità de l'Exèrcit de l'Aire i historiador de l'aviació Rafael de Madariaga, està dedicat a l'estudi biogràfic del pilot republicà Manuel Orozco Rovira (Tarragona, 1914-1994). Orozco era un artista, un dibuixant especialitzat en caricatures, però quan es produí el cop d'estat franquista deixà l'art i es va voler fer pilot. Va actuar com a tal en defensa de la República durant la Guerra Civil espanyola i, posteriorment, defensant la Unió Soviètica contra els nazis.

L'estudi s'inicia amb un context històric que ens situa en la Tarragona republicana i l'inici de la Guerra Civil, en el marc de la qual Manuel Orozco s'allistà per ser pilot a les files republicanes. Tenia vint-i-dos anys i va ser inclòs en la segona promoció que es formà a l'Escola de Pilots de Kirovabad a l'antiga Unió Soviètica (actualment Ganja, a l'Azerbaidjan) durant l'estiu i la tardor de 1937. Recordem que l'URSS va ser el país que més ajudà el govern republicà durant la guerra. Allà adoptà el nom de Piotr Manuílovitx Orlov [Pedro Manuel Aguilar]. L'acompanyaven altres pilots que tindrien un paper destacat a l'aviació republicana, com Andrés García Lacalle, Juan Lario, Rómulo Negrín o Luis Sirvent.

Un cop tornat a Espanya, el gener de 1938, va ser nomenat sergent pilot i destinat a la 4a esquadrilla de Polikarpov I-15 (els *Xatos*) del Grup 26, que llavors tenia la base a Sabadell, comandada per Ladislao Duarte i posteriorment per Emilio Ramírez Bravo i Miguel Castillo Puerta. Va combatre fins al final de la guerra amb la 4ª Esquadrilla de Xatos, que actuà pel País Valencià, Aragó i, sobretot, Catalunya. En el llibre troben detallada tota la seva activitat i les característiques dels aeròdroms i els avions republicans, dedicant especial

atenció als primers vols sobre la seva ciutat natal, Tarragona, i a la batalla d'Alfàmbra (21 de febrer de 1938), sobre la qual hi ha diverses visions que l'autor del llibre ens ofereix per, posteriorment, treure'n unes conclusions (p. 93-123). També trobem força detallada l'actuació als fronts de Llevant i de Catalunya entre març i setembre de 1938 (p. 124-155). El setembre de 1938, Orozco i altres pilots republicans foren enviats a l'URSS per estudiar a l'Escola Superior Tàctica d'Aviació de Lípetsk i la majoria s'hi quedaren en acabar la Guerra Civil espanyola.

La victòria franquista i l'inici de la repressió portà la majoria de pilots republicans a l'exili. La 4a Esquadrilla de Xatos lliurà els aparells que els restaven a Carcassona. D'altres, com la 2a Esquadrilla, els lliuraren als franquistes a Barajas, i la 3a va portar els avions a Orà (sota control francès).

Finalment, Manuel Orozco va fer cap a l'URSS, on s'integrà a l'exèrcit soviètic, al 785 Regiment de Caça. Les purgues de Stalin també afectaren diversos pilots republicans, però no pas Orozco, que es mantingué fidel al PCUS i participà en la batalla d'Stalingrad en el marc de la Gran Guerra Patriòtica (p. 188-206). Un cop finalitzada la Segona Guerra Mundial, Manuel Orozco ocupà alguns càrrecs de responsabilitat a l'aviació de l'exèrcit soviètic, fins que fou desmobilitzat l'any 1948. A partir d'aleshores inicià l'activitat acadèmica en el camp de les ciències econòmiques. Va ser destinat a diversos països iberoamericans, especialment a Cuba, on publicà diversos llibres d'economia del treball socialista, i a Xile, on estigué al costat d'Allende els darrers moments de la seva vida fins a l'11 de setembre de 1973. Un cop consolidada la Transició a Espanya, tornà a Tarragona. Aquest és un llibre altament recomanable perquè la biografia del pilot republicà Manuel Orozco Rovira ens il·lustra sobre el segle xx, des de la Guerra Civil espanyola, la Segona Guerra Mundial i la Guerra Freda, i perquè és una biografia familiar que ens permet veure les diverses trajectòries de les persones que formaren la seva família al llarg del segle.

RAMON ARNABAT. IEP-ISOCAC-URV

Carles DOLÇ
Del Saler al Túria
 Els primers moviments
 ciutadans que van
 dissenyar València
 València: Pruna Llibres;
 El Magnànim, 2021, 178 p.

Tant el paratge del Saler, associat al de l'albufera de València, com el curs amenaçador ahir i avui domesticat del riu Túria constitueixen dues fites indefugibles per entendre moltes coses, especialment la dinàmica del creixement urbà de la ciutat i l'aparició i consolidació del combat veïnal. Amb aquesta aportació urgent i ja imprescindible, Dolç ens orienta pels revolts de les darreres raneres de la llarga agonia del franquisme i les creixents ambicions del desenvolupisme. Carles Dolç és un arquitecte compromès des dels darreres anys de la dictadura amb totes les lluites ciutadanes en un ampli ventall de vessants: militant, ciutadà, arquitecte... Precisament les dues batalles tractades en el llibre han tingut una rellevància històrica en l'esdevenir de la ciutat.

Així, repassarem la lluita per la preservació del vell llit del Túria («El llit del Túria és nostre i el volem verd») per al gaudi de la població en un context de forta pressió especuladora, que es mostra encara més agressiva en la prevista urbanització del fràgil ecosistema que reuneix l'Albufera i el Saler («El Saler per al poble»). Van ser dues lluites en plena dictadura que convergiren en un creixent i enfortit moviment veïnal.

Cal remarcar, però, el fet que totes dues batalles van quedar inconcluses. Les ferides encara són importants tot i que el procés destructiu sembla ja descartat. Efectivament, el nostre llibre llueix un interessant epíleg que revisa les amenaces encara vives i que ens adverteix de la necessitat de romandre ben atents als projectes que afecten un litoral molt sensible a una possible ampliació del port i a la finalització del Jardí del Túria cap a la desembocadura. És aquesta una zona d'especial sensibilitat ambiental cobejada pels poders financers. Per tal d'arrodonar la perspectiva d'aquests dos elements definidors del paisatge urbà, Carles Dolç proposa atendre a l'aprofitament, tan controlat com calga, del nou caixer del riu entre Quart de Poblet i la mar.

MANEL PASTOR. Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià

Valentí GUAL VILÀ;
 Raimon MASDÉU I
 TÈRMENS
La immigració
 occitana a la
 Catalunya moderna
 Barcelona: Rafael Dalmau,
 editor, 2021, 93 p.

El llibre, publicació 371 dels Episodis de la Història, comença amb una breu introducció històrica i demogràfica de l'època estudiada. Tot seguit, contempla com a punt de partida els estudis pioners d'Enric Moure-Rey o de Jordi Nadal i Emili Giralt per a continuació valorar les fonts documentals abundants i diverses, si bé no generades per registrar detalladament la immigració, sinó per als afers quotidians de la població de l'època: registres parroquials, documents notarials, visites pastorals i expedients matrimonials, judicials o inquisitorials, entre altres, amb l'excepció de la *Matrícula de francesos de l'any 1637*. És ben cert, com s'afirma, que els occitans van venir «per treballar i viure la vida que presumiblement no podien viure en el seu lloc de naixença» i no pas per ser clarament registrats en la documentació de l'època, fet que determina les dificultats d'identificació i comptabilització.

A partir d'aquestes consideracions, l'estudi de Gual i Masdéu veu, engloba i sintetitza les variades recerques que des dels estudis pioners esmentats i les recerques demogràfiques de Josep Iglésies s'han elaborat des d'una perspectiva local o territorial. Així, es poden observar les intensitats cronològiques de la immigració occitana al llarg dels anys, els llocs de procedència o els de destí i els percentatges d'occitans amb relació a la població autòctona, molt diferents entre uns llocs i altres. Després de l'establiment en llocs concrets i la possibilitat de ser localitzats documentalment, el llibre contempla aspectes de la vida que quedaren registrats, com ara les ocupacions laborals dels homes, els percentatges d'homes i dones immigrants (molt superiors als d'homes) i la concreció d'enllaços matrimonials, amb diferències notables amb els propis del lloc. En conclusió, és una obra que ajuda molt a comprendre globalment la immigració occitana de l'època moderna a partir d'una síntesi i confluència de recerques territorials, escrita de manera entenedora per dos historiadors especialistes en demografia històrica.

JOSEP SANTESMASES I OLLÉ. CCEPC